

DIYANET İLMİ DERGİ

PEYGAMBERİMİZ HZ. MUHAMMED (SAV)
- ÖZEL SAYI -

2. Baskı

ANKARA - 2003

VAHYİ ALMA VE UYGULAMADA HZ. PEYGAMBER'İN ROLÜ

Cağfer Karadağ*

İnsan hem yapısı gereği hem de bulunduğu konum itibarıyla ilahi mesajı doğrudan almada zorlanacağından; mesaj, masum olan melek aracılığı ile ilahî âlemden insanlık âlemine, tabir caizse voltajı düşürüldükten sonra insanın kavrayabileceği düzeye indiriltilerilerek insan olan peygambere verilmiştir. Meleğin görevi ilahi mesaj olan vahyi güvenli bir şekilde peygambere ulaştırmanın yanı sıra bu vahyin peygamber tarafından insanlara ulaştırılmasında, insan olmasından kaynaklanabilecek bir takım hatalardan peygamberi korumak için, gözeticilik yapmaktır. Peygamberin, hem vahyi alırken hem de aktarırken (tebliğ) bu şekilde gözetim altında tutulması, vahyin güvenli bir şekilde mükellef olan insana ve cınne ulaşması içindir. Onun bu gözetim altında tutulma durumuna ilahi güç tarafından korunması ya da bilimsel ifadesi ile “ismet” sıfatı ile taltif edilmesi denilmiştir. Peygambere böyle bir “koruma zırhı”nın giydirilmesi, onu fizikî ya da biyolojik olarak korumak için değil kendisinde bulunan emaneti yani vahyi korumak ve yerine sağlıklı olarak ulaşmasını temin içindir. Nitekim şu ayet-i kerimede bu durum çok net bir şekilde görülür:

“Çarçabuk ezberlemek için dilini depretme, onu sana ezberletmek ve insanlara (güvenli bir şekilde) okumanı sağlamak bize aittir. Sana Kur'an okuduğumuz zaman onun okunuşunu takip et. Sonra onu açıklamak bize dü-

---

* Yrd. Doç. Dr., Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

şer.”¹ Böylelikle Kur'an iki güvenilir elçi (melek ve peygamber) vasıtasıyla insana ulaşmaktadır.² Bundan sonraki koruma işini ise bizzat Allah üstlenmiştir. “O zikri (Kur'an) biz indirdik, ve onun koruyucusu da elbette biziz.”³ Allah'ın bizzat kendisinin koruması sözkonusu olmadığına göre adalet ve insaf sahibi hayırlı bir topluluk eliyle bunu gerçekleştirecektir. “Siz insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten meneder ve Allah'a inanırsınız. Ehl-i kitap da inansaydı, elbette bu kendileri için çok iyi olurdu. Gerçi içlerinden iman edenler var fakat pek çoğu yoldan çıkmıştır.”⁴

İşte bu noktada ilahi mesajın insana ulaşmasına sebep olan peygamberlik kurumu önem kazanmaktadır. Dinin temel esaslarının en güvenilir kaynağı olan vahyin bize ulaşmasına aracılık etmesi bakımından dinin en önemli kurumudur. Peygamberlik yok sayıldığı takdirde din diye bir kurum ortada kalmaz. Zira ilahi dinin tamamı haberden ibarettir. Bu haberleri de peygamber getirmektedir. Dolayısıyla haberin varlığı ve güvenilirliği peygamberin varlığına ve güvenilirliğine bağlıdır. Bunlardan birinin eksik olması aynıyla habere yansır. Nitekim Kur'an'da, “Size bir fasık bir haber getirirse onu araştırın”⁵ buyrulmak suretiyle haber getirenin en az haber kadar önemli olduğu vurgulanmaktadır. Bu haber getiren, peygamber olduğunu iddia eden bir kimse olduğu takdirde önemi bir kat daha artar. Zira getirdiği haber dinin temel kaynağı olan vahiydir. Bu noktada Hz. Peygambere baktığımızda daha risalet gelmezden önce “emin” lakabıyla anılacak kadar toplum içinde güvenilirliğini tezahür ettirmiştir. İnsanlar getirdiği haberi kolaylıkla inkar edememişler ve onun karşısında bocalamışlardır. Nitekim kendilerine dahi ikna edici ve inandırıcı gelmeyen

1 Kıyamet, 75/16-19. (Fahreddin er-Razî “Gerçek yönetici olan Allah yücedir. Sana onun vahyi tamamlanmazdan önce Kur'an'ı okumakta acele etme ve ‘Rabbim benim ilmimi artır’ de” (Taha 20/114) mealindeki ayeti bu ayetle birlikte değerlendirmekte ve bu ayetlerde Peygambere Allah'ın koruyuculuğuna sığınmasının emredildiğine işaret etmektedir. Yukarıdaki ayette geçen “kur'an” kelimesinin isim değil “okumak” ya da “toplamak” anlamlarında masdar olduğuna dikkat çeker. Ayetin “okumak” anlamı tercih edildiğinde ya Cebrail'in okuması veya Hz. Peygamberin okuması anlamlarına gelir. Burada Hz. Peygamberin okuması tercih edilmiştir. Bkz. *Mefatihü'l-gayb*, Beyrut ts., Daru ihyau't-turasi'l-arabi, XXX, 223-224.)

2 Nitekim Kur'an'da vahyi getiren Cebrail'e “er-Ruhu'l-Emin” denilmiştir: “Muhakkak ki, o (Kur'an) alemlerin Rabbinin indirmesidir. Onu er-Ruhu'l-Emin (Cebrail) indirdi. Senin kalbine uyarıcılardan olan için. Apaçık Arapça bir dille.” (Şuara, 26/192-195). Peygamber ise daha risaletten önce halk arasında “emin” lakabı ile anılmıştır.

3 el-Hicr, 15/9.

4 Al-i İmran, 3/110.

5 Hucurat, 49/6.

"sihirbaz"⁶ "kahin"⁷ gibi bir takım lakaplar takmaya ve ona yalancı demeye cesaret edemedikleri için öncelikle "beşer"⁸ olmakla suçlayıp kadrini düşürme yoluna gitmişler, ardından da getirdiği haber için "beşer sözü"⁹ ya da "önceki-lerin efsanesi"¹⁰ diye bir takım uygunsuz nitelemelerde bulunmuşlarsa da başarılı olamamışlardır.

Buradan hareketle şunu söylemek mümkündür: Bir dinin sağlam ve sahihliği onu getiren elçinin (peygamber) güvenilir ve her türlü şaibeden uzak olmasıyla belli olur. Aksi takdirde elçi hakkında olabilecek bir kusur ya da şüphe doğrudan dinin zarar görmesine neden olur. Nitekim İslamdan önce gelmiş olan hak dinlerdeki bozulma (tahrif) peygamberlik kurumunun tahribiyle başlamıştır. Hak peygamber öldükten sonra arkasından gelen ümmet az önce geçen ayette olduğu gibi "hayırlı ümmet" olma vasıflarını yitirince peygamberin getirdiği haberi (vahyi) de bozmuşlar (tahrif) ve dinin ilahîlik özelliklerini yok etmişlerdir. Nitekim Kur'an'da bu durum şöyle dile getirilir: "*Yahudiler Üzeyir Allah'ın oğludur' dediler. Hristiyanlar da 'Mesih Allah'ın oğludur' dediler. Bu, onların ağızları ile geveledikleri sözlerdir. Sözlerini önceden kafir olmuş kimselerin sözlerine benzetiyorlar. Allah onları kahretsin nasıl da haktan döndürülüyorlar. Yahudiler Allah'ı bırakıp bilginleri, hristiyanlar da rahipleri ve Meryem oğlu Mesih'i rabler edindiler. Halbuki hepsine de tek tanrıya kulluk etmekten başka bir şey emrolunmadı. O'ndan başka tanrı yoktur. O, onların ortak koştuklarından uzaktır.*"¹¹

Görülüyor ki, Ehl-i Kitap olan Hristiyan ve Yahudiler peygamberlerin konumlarını değiştirerek dini tahrif etmişler, hatta peygamberlerden sonra gelen ve onların sünnetini takip etmesi gereken bilginlerini ve din adamlarını da yanlış yola yönlendirmişler, işlerine geldiği gibi haramı helal, helali haram yapan kişiler olmalarına zemin hazırlamışlardır.

İşte bu iki geçmiş ümmetin içinde bulundukları hataya düşmememiz için Allah

6 "İşte böyle onlardan önce ne kadar peygamber geldiyse mutlaka büyücü veya cinlenmiş dediler." (Zariyat, 51/52)

7 "(Ey Muhammed) sen hatırlat, öğüt ver. Rabbinin nimeti sayesinde sen ne kahinsin ne de mecnun." (Tur, 52/29).

8 "Kavminin içinden ileri gelen inkarcı bir grup şöyle dedi: 'Bu da sizin gibi bir beşerden başka bir şey değildir. Size üstün gelmek istiyor. Eğer Allah dileseydi, melekleri indirirdi. Biz ilk babalarımızdan böyle bir şey işitmedik.'" (Muminûn, 23/24)

9 "Bu dedi, rivayet edilip öğretilen büyüden başka bir şey değildir. Bu sadece bir beşer sözüdür." (Müddessir, 74/25)

10 "O kafirler, 'bu eskilerin masallarından başka bir şey değildir' derler." (En'am 6/25)

11 et-Tevbe, 9/30-31.

Teala bizi baştan uyarıyor ve Peygamberi Hz. Muhammed'e şöyle söylemesini emrediyor: "De ki: 'Ben sizin gibi bir beşerim. Şu var ki bana ilahınızın bir ilah olduğu vahyolunuyor.'" ¹² Bu ayetten anlaşılan peygamberin vahiy alması dışında diğer insanlardan bir farkı yoktur. Zaten bir çok ayette Hz. Peygamberin tebliğ ile görevli olduğu, kimseyi müslüman yapmak gibi bir yükümlülüğünün bulunmadığı vurgulanmaktadır. Onun birinci ve öncelikli görevi sadece insanlara doğruları söylemek ve yaptıklarının ne gibi bir sonuçlar doğuracağını haber vermektir. Nitekim ayette "Gerçek şu ki, biz seni sadece müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik. Cehen-nemliklerden sorumlu tutulacak değilsin." ¹³ buyrularak, bu durum çok açık bir şekilde ifade edilmektedir.

Buraya kadar peygamberin vahyi alışı ve ulaştırması gereken insanlara onu iletmesi konu edildi. Burada özellikle Hz. Peygamberin takipçileri bizler açısından daha önemli olan, onun mükellef olan insana ilahi mesajı gerçek hayata nasıl tatbik edeceğini öğretmesi görevi üzerinde durmaktır. Zaten peygamberin insanlardan seçilmesinin hikmeti de bu olsa gerektir. Hemcinsinin duygu, düşünce ve temel insanî ihtiyaçlarını bizzat onlar gibi yaşayarak bilen birisinin insana yaklaşımı daha kolaydır ve muhatap bakımından da rahatlatıcıdır. Böylelikle peygamberle tebliğe muhatap olan insan arasında usta-çırak ilişkisine benzer bir ilişki zemini-nin oluşması sağlanır. Nasıl ki, usta hem davranış hem de zenaat bakımından çıracağına örnek ise peygamber de ümmetine öylece örnektir. Nitekim Kur'an'da "Peygamber sizin için güzel bir örnektir" ¹⁴ buyrulmaktadır. Bu örneklik, ilahi mesaj olan Kur'an'ı insanlara uygulamalı olarak göstermek, ondan nasıl yararlanacaklarına dair bilgi vermek, yani Kur'an'dan nasıl istifade edileceğinin metodunu ortaya koymaktır. İşte bu onun sünnetidir. Bu takdirde sünneti şöyle tarif etmek mümkündür:

Sünnet, peygamberin vahyi hayata geçirme metodolojisidir. Bu ibadetlerden başlayıp, ahlaki kurallara kadar, dinin bütün emirlerini içine alır. Örneğin namaz konusunda "Beni nasıl namaz kılıyor görüyorsanız, öyle namaz kılın" ¹⁵ buyrularak dinî hususlardaki örnekliğini vurgulamıştır. Ayrıca şu hadiste bu durumu daha açık bir şekilde ifade etmiştir: "Size iki şey bırakıyorum. Onlara sıkı sarıldığınız sürece yolunuzu şaşmazsınız: Allah'ın kitabı ve Rasulünün sünneti." ¹⁶

12 el-Kehf, 18/110.

13 Bakara, 2/109.

14 el-Ahzab, 33/21.

15 Buharî, Ezan 18; Ebû Davud, Salat 46; Ahmed b. Hanbel, V, 53, 344.

16 Muvatta', Kader 3.

Şu bir gerçek ki, ilahî mesajın anlaşılması ve uygulama yönteminin tesbiti için peygamberin aracılığına ihtiyaç vardır. Nitekim Allah Teala da bu gerçeğe dikkatimizi çeker ve bir çok ayette peygambere uyulmasını emreder: *"De ki: 'Ey insanlar! Ben sizin hepinize gönderilmiş göklerin ve yerin sahibi Allah'ın elçisiyim. On-
dan başka tanrı yoktur. O diriltir ve öldürür. Öyle ise Allah'a ve O'nun ümmi
rasulüne, Allah'a ve O'nun kelimelerine gönülden inanan elçisine iman edin ve
ona tabi olun ki, doğru yolu bulasınız."*¹⁷

Bu ve benzeri ayetler gösteriyor ki, biz ancak Allah'ın elçisinin sünneti yani me-
todu ile Kur'an'dan yararlanabiliriz. Diğer bir tabirle böyle davrandığımız zaman doğ-
ru yolu bulmuş, geçmiş ümmetlerin düştükleri hatalara düşmemiş oluruz. Aksi tak-
dirde Kur'an'ı anlama çabamız şahsi bir gayretten öteye gitmez. Bu da Kur'an ko-
nusunda ayrılıkların ve ihtilafların çoğalmasına hatta ümmet içinde parçalanmalara,
kısır tartışma zemininin oluşmasına, Hristiyan ve Yahudi bilginlerinin yaptığı gibi
nefsî ve indî bir takım çıkarsamaların bilginler nezdinde kabul görmesine neden olur.
Böylelikle din yozlaşır, ilahî mesaj kuru bir metin olarak görülür ve kalır. Halbuki bu
metne canlılık katan onun nebisi ve daha sonra onun metodunu takip eden alimler-
dir. Nitekim Hz. Ali (ö. 40/661), bu duruma dikkat çekerek *"Kur'an, iki kapak ara-
sında bir kitaptır. Kendisinin hakemlik yapması ve konuşması mümkün değil-
dir. İçindekileri dile getirecek bir tercümana gereksinim duyar. Bu dile getirme
görevini yerine getirecek de insandır."*¹⁸ demek suretiyle Kur'an'ı anlayacak insan-
ların bulunmasının zaruretini ifade eder.

Basra okulunun ünlü düşünürü Hasan Basrî (ö. 110/728), Kur'an'ın anlaşılması
ile peygamberliği aynı kabul etmekte ve şöyle bir hadis getirmektedir: *"Kim
Kur'an'ın üçte birini alır ve onunla amel ederse, peygamberliğin üçte birini ye-
rine getirmiş olur. Kim Kur'an'ın yarısını alır ve onunla amel ederse peygam-
berliğin yarısını yerine getirmiş olur. Kim de Kur'an'ın tamamını alır ve onunla
amel ederse peygamberliğin tamamını yerine getirmiş olur."*¹⁹ Kur'an'ın nasıl an-
laşılması gerektiğini ise *"Bu Kur'an çok mübarek bir kitaptır. Onu sana indirdik
ki, düşünsünler ve akıl sahipleri öğüt alsınlar."*²⁰ mealindeki ayeti okuyarak şöy-
le izah eder: *"Kur'an'ı düşünmek demek onu akıl ile anlamak demektir. Bu,
onun lafızlarını ezberleyip anlamlarını (hudud) ihmal etmek değildir. Bir kimse
çıkıp da 'Hiç bir harfini eksiltmeksizin Kur'an'ı okurum' dese, eğer Kur'an onun*

¹⁷ el-Araf, 7/158.

¹⁸ Nehcü'l-Belağa (tah: Suphi Salih), Beyrut 1982, s. 182.

¹⁹ Muhasibî, Fehmü'l-Kur'an (tah. Hüseyin Kuvvetli), Beyrut 1402/1982, s. 290-291.

²⁰ Sâd, 38/29.

ahlakında ve davranışlarında görülmüyorsa, aslında o Kur'an'ın tamamını ihmal etmiş demektir.”²¹

Burada Hasan Basrî Kur'an'a yüzeysel yaklaşımın tehlikesine dikkat çekmenin yanısıra peygamberin sünneti (metodu) gözardı edilerek yapılan yorumların da aynı şekilde tehlikeli olduğuna işaret etmektedir.

Bu bakımdan Hz. Peygamberin sünneti ve onun izinden giden alimlerin çizgisi her zaman bize yol gösterici olmalıdır. Çünkü onlar ilahi mesaj ile çağlarının sorunlarına çözüm getirmişler ve onu insanların anlayacağı şekilde peygamberin metodu doğrultusunda yorumlamışlardır. Bu çaba günümüzde de böylece sürdürülmelidir.

---

21 Muhasibî, a.g.e., s. 276.